

Campagne 'Veiligheid op de basisschool: werken aan een school zonder ongelukken'

Eindrapportage

Ine Buuron

Uitgegeven door
Stichting Consument en Veiligheid
Postbus 75169
1070 AD Amsterdam

Mei 2005

Overname van tekst of gedeelten van tekst is toegestaan, mits onder vermelding van de titel van de uitgave en het adres waar de publicatie verkrijgbaar is.

Intern rapportnummer: 336

Samenvatting

In het schooljaar 2001-2002 is Consument en Veiligheid in opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de meerjarencampagne “Veiligheid op de basisschool: werken aan een school zonder ongelukken” gestart bedoeld om de fysieke veiligheid van basisscholen te verbeteren. Hiervoor is door Consument en Veiligheid een gelijknamige methode ontwikkeld die scholen in staat stelt de (brand)veiligheid van en in het schoolgebouw te organiseren en te managen.

Doelstelling campagne gehaald

De algemene doelstelling van de campagne was dat leerlingen op scholen in het primair onderwijs minder kans lopen op *ongevallen* die *ernstig letsel* tot gevolg hebben en waarvoor behandeling op de Spoedeisende Hulpafdeling van ziekenhuizen (SEH) nodig is, doordat het management van de school tijdig maatregelen neemt tegen onveilige situaties van de accommodatie en de gebruikers van de school stimuleert tot veilig(er) gedrag. Om dit te bereiken kregen de scholen tijdens de campagne een geïntegreerd aanbod van middelen, waarmee aan (school)veiligheidsbeleid concreet inhoud kon worden gegeven. De algemene doelstelling van de campagne is gehaald. In de periode 1998-2000 werden jaarlijks gemiddeld 19.000 leerlingen op een Spoedeisende Hulpafdeling (SEH) van een ziekenhuis behandeld na een ongeval op de basisschool of tijdens bewegingsonderwijs. In de periode 1998-2003 is dit aantal teruggelopen tot gemiddeld 17.000 leerlingen per jaar. Bovendien is in de periode 1999-2003 sprake van een trenddaling van het aantal ongevallen met 25 procent. Voor 2004 wordt het aantal SEH-behandelingen na een ongeval op school of tijdens bewegingsonderwijs op basis van een voorlopige schatter geraamd tussen de 16.000 en 17.000.

Veiligheidsmanagement succesvol

In het derde schooljaar dat het project loopt, heeft 83 procent van de scholen de methode “Veiligheid op de basisschool” in bezit en is 42 procent ermee aan de slag gegaan. Uit procesevaluaties tijdens de eerste twee schooljaren van de campagne is gebleken dat scholen een lange voorbereidingstijd nodig hebben om met het project te beginnen. Redenen die scholen geven voor de langere aanlooptijd zijn; noodzakelijke interne afstemming, inplannen van capaciteit voor de aanstelling van een veiligheidscoördinator en vaststelling van financiële middelen voor verbeteringen door bijvoorbeeld achterstallig onderhoud. Maar liefst 91 procent van de gebruikers in de laatste procesevaluatie is van plan structureel door te gaan met de methode “Veiligheid op de basisschool”.

Voor de start van de campagne in 2001 is een 0-meting uitgevoerd om inzicht te krijgen in hoe basisscholen omgaan met veiligheid van de accommodatie. In vergelijking met de 0-meting toont de 1-meting van het project in 2004 aan dat 57 procent van de scholen méér activiteiten heeft uitgevoerd om de veiligheid op de school te verbeteren. In 2001 was gebleken dat 25 procent van de scholen nog nooit een Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) had uitgevoerd, terwijl deze bij wet is verplicht. Eind 2004 had 95 procent van de scholen de RI&E uitgevoerd. In 2001 had één op de tien scholen geen ontruimingsplan opgesteld. Uit de 1-meting blijkt dat in 2004 vrijwel alle scholen over een ontruimingsplan beschikken en dat 82 procent van de scholen dit één keer per jaar of vaker oefent. De resultaten laten tevens zien dat eind 2004 bijna 80 procent van de scholen een ongevalregistratie bijhoudt, in vergelijking met de helft in 2001. Tot slot geven scholen zichzelf in 2004 een hoger rapportcijfer voor de fysieke staat van de school, namelijk een 7,3.

Campagne structureel geïmplementeerd

Implementatie is pas succesvol wanneer deze duurzaam is. Structurele inbedding van de campagne is de doelstelling die Consument en Veiligheid en het ministerie van OCW eind schooljaar 2004-2005 wilden bereiken. Uitgangspunt van de structurele implementatie was de verankering van opgedane ervaring, kennis, informatie en behoud van praktische ondersteuningsfunctie aan scholen ook na de campagne via overdracht aan organisaties in het veld rondom de scholen. Daartoe zijn diverse organisaties in het werkveld in 2004 benaderd in een branche-inventarisatie. Bekeken is welke organisaties specifieke taken en onderdelen van de campagne zouden kunnen overnemen en hoe zij bij de overdracht ondersteund konden worden. Dit heeft erin geresulteerd dat basisscholen en hun medewerkers (directies, leerkrachten, schoolbesturen, veiligheidscoördinatoren, actieve ouders) voortaan voor ondersteuning bij het uitvoeren van veiligheidsbeleid terecht kunnen bij de samenwerkings-GGD'en, de landelijke ouderorganisaties, de besturenorganisaties, de Pabo's en het Vervangingsfonds. Consument en Veiligheid behoudt haar functie als kenniscentrum en blijft scholen en branche ondersteunen via de website www.veiligheid.nl.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk

	Samenvatting	3
1	Campagne ‘Veiligheid op de basisschool’	7
1.1	Probleemstelling: feiten en cijfers	7
1.2	Doelgroepen campagne	9
1.3	Doel	10
1.4	Projectorganisatie	10
2	Aanpak	13
2.1	Vorbereiding	13
2.2	Strategie	14
2.3	Inhoud en producten	15
3	Resultaten	19
3.1	Letselreductie	19
3.2	Effectevaluatie	21
3.3	Procesevaluatie	22
4	Conclusies	27
4.1	Resultaten op een rij	27
4.2	Structurele implementatie	28
Bijlage 1	Beschrijving van de uitvoering	33

1

Campagne 'Veiligheid op de basisschool'

Samen met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft Consument en Veiligheid in 1999 - 2000 een verkenning gedaan naar de mogelijke opzet van een campagne die de letselveiligheid in het primair onderwijs daadwerkelijk zou verbeteren. Bij deze verkenning zijn ook de ouderorganisaties, de besturenbonden en de VNG betrokken geweest. Dit heeft geresulteerd in een plan van aanpak voor de landelijke implementatie van de methode van Consument en Veiligheid:

"Veiligheid op de basisschool, werken aan een school zonder ongelukken". In november 2000 heeft het ministerie van OCW subsidie beschikbaar gesteld ter voorbereiding van een landelijk implementatieproject op basis van het eerder genoemde plan van aanpak. De uitvoeringsfase is gestart in september 2001. Oorspronkelijk zou de uitvoering stoppen eind 2004, maar deze is tijdens het project met een half jaar verlengd tot juni 2005.

Het succes van de campagne stond of viel met de juiste benadering en ondersteuning van de scholen. Daarom is tijdens de campagne veel aandacht geweest voor de werving van en de communicatie naar de scholen en de aan scholen gerelateerde partijen (zowel landelijk als lokaal).

1.1

Probleemstelling: feiten en cijfers

Aan de fysieke veiligheid op basisscholen viel aan het begin van de campagne veel te verbeteren. Dit bleek uit onderzoeken van ICS adviseurs in opdracht van de ouderorganisaties LOBO, NKO en Ouders & Co, verschillende GGD-en, de Arbeidsinspectie en de Socialistische Partij. Ongevalcijfers uit het Letsel Informatie Systeem (LIS) van Consument en Veiligheid toonden aan dat over de periode 1997-1999 jaarlijks 19.000 kinderen in de leeftijd van 4 – 12 jaar op Spoedeisende Hulpafdelingen (SEH) van ziekenhuizen worden behandeld na een ongeval op een basisschool. Ongeveer 45 procent van deze ongevallen gebeurt tijdens bewegingsonderwijs. De overige 55 procent gebeurt in het schoolgebouw of op het schoolplein.

Wetgeving verplicht scholen zorg te dragen voor onder andere de (fysieke) veiligheid. Zo verplicht de Wet op de Arbeidsomstandigheden (Arbo-wet 1998) scholen zich structureel bezig te houden met de veiligheid, gezondheid en welzijn van het personeel. Een groot aantal bepalingen van de Arbo-wet is ook van toepassing op leerlingen, die volgens de wet als werknemers moeten worden gezien. Daarnaast is in de Wet op de Collectieve Preventie Volksgezondheid vastgelegd dat gemeenten zorgdragen voor een lokaal gezondheidsbeleid. Het

Schoolgezondheidsbeleid, dat daar weer een uitwerking van is, houdt in dat scholen systematisch werken aan de bescherming en de bevordering van de gezondheid op lichamelijk, geestelijk en sociaal niveau van zowel leerlingen als schoolpersoneel. Er wordt gewerkt met drie pijlers: educatie, zorg en omgeving. Bij omgeving gaat het om gerichte verbeteringen in de fysieke en sociale omgeving van de school.

Ondanks wettelijke verplichtingen bleek in de praktijk dat op scholen, mede door gebrek aan middelen maar ook met het oog op waarborging van de bedrijfscontinuïteit, prioriteit werd gegeven aan de gezondheid van het schoolpersoneel. Het ziekteverzuim van docenten en het grote aantal onvervulbare vacatures vragen terecht veel aandacht. De keerzijde is dat de (fysieke) veiligheid van de leerlingen hierdoor vaak minder of onvoldoende systematische aandacht krijgt.

In 1997 heeft Consument en Veiligheid een behoeftepeiling gedaan onder scholen en GGD-en naar de manier waarop de veiligheid op de school kan worden verbeterd. In samenwerking met een aantal GGD-en en basisscholen is een praktische methode gemaakt waarmee de directie of het bestuur van een basisschool een beleid voor de (fysieke) veiligheid op school kan opzetten en vormgeven. Bij deze methode "Veiligheidsmanagement op de basisschool, een schoolklimaat zonder ongelukken" is de veiligheid van kinderen de primaire insteek. Het unieke van de methode is, dat zowel aandacht wordt besteed aan veiligheid van de fysieke omgeving als aan het veilige gedrag van zowel het personeel als de leerlingen. Door deze combinatie kan de methode bij grootschalige implementatie bijdragen aan het verbeteren van de letselveiligheid in het primair onderwijs. Voor de start van de landelijke campagne is de methode op een aantal punten herzien en aangevuld en heeft het de naam gekregen: 'Veiligheid op de basisschool; werken aan een school zonder ongelukken'.

De nadruk van de methode ligt op het *organiseren* van een schoolklimaat waar zo min mogelijk ongelukken kunnen gebeuren, rekening houdend met de bestaande omgeving en het gedrag van de gebruikers. Dit vraagt om een integrale aanpak van de verschillende elementen van veiligheid, die in de methode ondergebracht zijn in op zichzelf staande modules. Het draait niet om controle van de schoolomgeving alleen, dit is slechts één van de vijf onderdelen van het totale veiligheidsbeleid. De vijf onderdelen zijn:

- 1 Controleren van het schoolgebouw en de het schoolplein; hoe is de situatie
- 2 Opstellen en naleven van huisregels; alles draait om goede afspraken
- 3 Opstellen en oefenen ontruimingsplan, inclusief controlelijst brandveiligheid; voorbereid zijn op calamiteiten
- 4 Bijhouden van ongevallen en risico's; leren en voorkomen
- 5 Maken van een veiligheidsverslag; tastbaar bewijs van geleverde inzet en voornemens voor de toekomst.

Als scholen met de methode aan de slag gaan, is het wenselijk dat de schooldirectie een *veiligheidscoördinator* benoemt. Dit kan één persoon zijn of een tweetal, bijvoorbeeld een tandem van een docent en een ouder, of een veiligheidscommissie. De coördinator fungeert als een spin in het web. Hij of zij zorgt ervoor dat het proces in gang blijft en treedt op als aanspreekpunt voor docenten, leerlingen en ouders.

1.2

Doelgroepen campagne

Een basisscholen maakt deel uit van een gemeenschap, die bekeken kan worden op micro- (de school), meso- (de lokale schoolomgeving) en macroniveau (de nationale schoolomgeving). Om een idee te geven welke partijen in meer of mindere mate een rol spelen bij veiligheid in het algemeen en dus ook bij de landelijke implementatie van de methode, zijn deze in een schema gezet.

In het plan van aanpak zijn de volgende doelgroepen onderscheiden:

- 1 Primaire doelgroepen zijn het bevoegd gezag (schoolbestuur), de schoolleiding en de leerkrachten van basisscholen. Deze partijen moeten de methode adopteren en kunnen het beleid voor (fysieke) veiligheid daadwerkelijk opzetten en vormgeven.
- 2 De secundaire doelgroepen zijn:
 - A De oudergeleding in de vorm van de Ouderraad of Oudercommissie, de Medezeggenschapsraad (MR) en ook de Verkeersouders. Deze ouderafvaardigingen kunnen een belangrijke katalysatorrol vervullen om het onderwerp op de agenda te krijgen en te houden van de schoolleiding en het bevoegd gezag (pull effect voor invoering methodiek). Daarnaast kunnen ze een actieve bijdrage leveren tijdens de uitvoering, bijvoorbeeld bij het afnemen van inspecties en bij het benaderen c.q. informeren van ouders (thuisbrief maken en verspreiden).

- B De GGD-en. GGD-en kunnen een mogelijke samenwerkingspartner zijn bij de invoering van de methodiek (werven van scholen) en bij een stuk begeleiding tijdens het werken met de methodiek (adviseren van scholen/ intermediair naar gemeenten).

In de voorbereidings- maar ook de uitvoeringsfase van de campagne is nog een derde cluster van doelgroepen onderscheiden, namelijk de tertiaire doelgroepen. Deze worden gevormd door organisaties en instanties die deel uitmaken van de lokale of landelijke schoolomgeving (zie schema). Deze partijen dienen minimaal op de hoogte te zijn van het doel en de stand van zaken van de landelijke implementatie en bij voorkeur achter de campagne te staan. Met name de koepelorganisaties kunnen een rol spelen bij het informeren en motiveren van hun achterban. Een deel van deze partijen is vertegenwoordigd in de begeleidingscommissie. De andere partijen zijn afzonderlijk, in de vorm van een expertmeeting of schriftelijk, geïnformeerd of benaderd.

1.3

Doel

De algemene doelstelling van de campagne was: leerlingen op scholen in het primair onderwijs lopen minder kans op *ongevallen* die *ernstig letsel* tot gevolg hebben en waarvoor behandeling op de Spoedeisende Hulpafdeling van ziekenhuizen (SEH) nodig is, doordat het management van de school tijdig maatregelen neemt tegen onveilige situaties van de accommodatie en de gebruikers van de school stimuleert tot veilig(er) gedrag. Om dit te bereiken kregen de scholen tijdens de campagne een geïntegreerd aanbod van middelen, waarmee (school)veiligheidsbeleid concreet inhoud kon worden gegeven.

1.4

Projectorganisatie

De coördinatie van het project (projectleiderschap) lag in handen van Consument en Veiligheid. Opdrachtgever was het ministerie van OCW. Omdat niet bekend was hoeveel scholen de aanpak zouden adopteren, was het zaak tijdens de campagne het verloop van het proces in de gaten te houden. Door het proces en de gestelde tussentijdse doelen te monitoren, kon tijdig bijsturing plaatsvinden als zou blijken dat de gekozen aanpak niet leidt tot de beoogde resultaten. Het monitoren gebeurde aan de hand van jaarlijkse procesevaluaties. Gedurende de looptijd van de campagne is het proces dus meerdere keren tegen het licht gehouden. Een interventieonderzoeker van Consument en Veiligheid heeft de procesevaluaties uitgevoerd.

Voor de begeleiding van de introductie en implementatie van de methode op scholen is een Begeleidingscommissie geïnstalleerd. De commissie stond onder voorzitterschap van dhr. Jan Wouter Damen van de directie Primair Onderwijs van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. De taak van de commissie

bestond uit het adviseren over en het controleren van de voortgang van de campagne (inhoud, strategie, planning en begroting). Verder hadden de commissieleden de taak hun achterban over het project te informeren en signalen vanuit de achterban door te geven aan de projectleider. De samenstelling van de commissie is tijdens de looptijd van de campagne geregeld gewijzigd. De volgende organisaties zijn lid (geweest) van de Begeleidingscommissie:

- Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap;
- LOBO;
- VOO;
- NKO;
- Ouders en Coö;
- Besturenraad;
- VBKO;
- AVS;
- VNG; en
- Vervangingsfonds.

De leden van de begeleidingscommissie zijn niet alleen tijdens de bijeenkomsten op de hoogte gehouden van de campagne, maar ook via halfjaarlijkse campagneoverzichten.

2

Aanpak

2.1

Vorbereiding

In de voorbereidingsfase is een 0-meting uitgevoerd onder 300 basisschooldirecteuren. Het doel van deze 0-meting was inzicht te krijgen in de stand van zaken met betrekking tot het (fysieke) veiligheidsbeleid en activiteiten hieromtrent op basisscholen. De schooldirecteuren bleken best tevreden te zijn over de fysieke staat van de schoolaccommodatie. 17 Procent gaf de accommodatie een onvoldoende, 35 procent gaf een voldoende tot ruime voldoende en 48 procent beoordeelde de schoolaccommodatie als goed tot zeer goed. Maar in vergelijking met de behoeftepeiling onder scholen in het voorjaar van 1997 was er een verslechtering opgetreden. Van de toen ondervraagde directeuren beoordeelde 5 procent de staat van de school als slecht, 25 procent als matig en 70 procent als goed. Dit bevestigde het beeld dat de fysieke veiligheid van scholen aandacht behoeft.

Uit de 0-meting kwamen meer knelpunten naar voren die de campagne legitimeerden. Zo bleek dat één op de tien basisscholen geen ontruimingsplan had en dat ontruimingsplannen bovendien niet regelmatig werden geoefend. Een kwart van de scholen had nog geen RI&E, ondanks het feit dat deze wettelijk verplicht is. Een op de tien respondenten wist zelfs niet wat een RI&E is. Ook is gevraagd of de directeuren een rapportcijfer wilden geven voor de inspanningen die gedaan werden om de fysieke veiligheid te verbeteren. 5 Procent gaf een onvoldoende, 69 procent gaf een (ruime) voldoende en 25 procent beoordeelde de inspanningen met goed tot zeer goed.

De resultaten van de 0-meting, signalen van de veldorganisaties en de ongevalcijfers uit LIS toonden aan dat er nog winst te behalen viel wat betreft veiligheid op de basisschool en het terugdringen van het aantal en de ernst van ongelukken die daar gebeuren. In de campagne lag de nadruk op het verschaffen van inzicht in de problematiek (aantal en ernst van de ongevallen op school) en in de betekenis van veiligheidsbeleid. Dit zou de scholen enerzijds moeten prikkelen om de veiligheid (beter) te organiseren en maatregelen te treffen. Anderzijds zou het de scholen in staat moeten stellen om een (betere) inschatting te maken van de veiligheid van hun organisatie. Bij de 0-meting strookte de inschatting namelijk niet helemaal met de bevindingen van veldorganisaties en met de resultaten van andere onderzoeken naar de fysieke veiligheid van basisscholen. De methode van Consument en Veiligheid konden scholen gebruiken als hulpmiddel bij het opzetten en uitvoeren van een structureel en integraal veiligheidsbeleid op de basisschool. De map waarin deze methode is uitgewerkt vormde het hart van de campagne.

Het feit dat het ministerie van OCW in 2001 150 miljoen gulden beschikbaar stelde voor verbetermaatregelen en het wegwerken van achterstallig onderhoud, betekende een stimulans bij de introductie van het project.

2.2

Strategie

De aanpak die Consument en Veiligheid de scholen aanreikte tijdens de meerjarencampagne is gebaseerd op een aantal uitgangspunten. De aanpak:

- Combineert veiligheid van de fysieke omgeving en veilig gedrag.
- Sluit aan op bestaande wetgeving en methodes.
- Gaat uit van het gedrag van kinderen (inspectielijsten) en betreft kinderen bij het creëren van een veilige schoolomgeving (huisregels, oefenen ontruimingsplan, melden ongelukken en gevaarlijke situaties).
- Baseert zich inhoudelijk op de toedracht van ernstige ongelukken die in een ziekenhuis zijn behandeld.
- Is modulair en praktisch (oplossingsgericht) opgebouwd.
- Kost niet veel extra tijd van schoolleiding, bestuur en docenten.
- Betrekt docenten, oudercommissies, medezeggenschapsraden en GGD-en bij de uitvoering van schoolveiligheidsbeleid.

De invoering van deze aanpak is altijd gericht geweest op vrijwillige deelname van de scholen. De scholen (primaire doelgroep) werden eerst rechtstreeks benaderd door Consument en Veiligheid (mailings, publicity). In het najaar van 2002 is een herinneringsmailing naar de basisscholen gestuurd. Deze mailing bestond uit drie felgekleurde ansichtkaarten die scholen in drie weken tijd ontvingen. De kaarten spoorden achtereenvolgens aan tot het beginnen met de methode, tot het volgen van de training en tot het aanvragen van het veiligheidsvignet. Begin 2004 is nog een mailing gestuurd naar alle scholen met daarop een checklist waarin men snel de stand van zaken wat de veiligheid betreft op de eigen school in kaart kon brengen. De mailing verwees vervolgens naar de website waarop een uitgebreide, interactieve checklist te vinden is. Eind schooljaar 2004-2005 zijn er nog twee brochures verschenen. De eerste is een brochure gemaakt voor de schoolbesturen van basisscholen. De brochure is verspreid via de besturenorganisaties. De tweede is een algemene brochure over schoolveiligheid, die op 9 juni 2005 naar alle basisscholen gestuurd is met een begeleidende brief van de minister. De brochure geeft kort weer hoe je goed veiligheidsbeleid opzet en verwijst scholen door naar de juiste organisaties voor verdere informatie en ondersteuning. De brochure is tevens verspreid onder OR/MR-leden via de ouderorganisaties.

Om de scholen te stimuleren tot het werken met de methode werd daarnaast op lokaal niveau gestreefd naar samenwerking met secundaire doelgroepen: oudercommissies en medezeggenschapsraden van scholen en GGD-en. Deze lokale partijen kunnen scholen aanspreken op de veiligheidssituatie en eventueel aansporen tot actie. Zo hebben de vier landelijke ouderorganisaties hun leden met een mailing gewezen op het bestaan van de methode "Veiligheid op de

basisschool" en op het belang van goed veiligheidsbeleid. Samen met Consument en Veiligheid hebben ze tevens een map 'Themabijeenkomst Veiligheid op de basisschool' gemaakt, waarmee een OR/MR-lid op school een avond of middag voor ouders en teamleden kan organiseren over het onderwerp fysieke veiligheid. De map is door de ouderorganisaties bij hun leden onder de aandacht gebracht.

GGD-en richten zich vanuit hun schoolgezondheidsbeleid op het bevorderen van gezondheid en een gezond schoolklimaat voor leerlingen én docenten. De GGD controleert en adviseert over veiligheid, hygiëne en pedagogisch klimaat binnen de school. Daarom werden de GGD-en in de campagne als potentiële samenwerkingspartner gezien. Ze kunnen een rol spelen bij het opzetten en uitvoeren van veiligheidsbeleid op scholen. Probleem bij GGD-en is echter de prioriteitsstelling in relatie tot andere taken binnen het lokaal gezondheidsbeleid. Per GGD is nagegaan of samenwerking mogelijk is en in welke mate samenwerking kan worden verzorgd. Nederland telt circa 46 GGD-en. Uiteindelijk is met 8 GGD-en een convenant afgesloten.

2.3

Inhoud en producten

Tijdens de meerjarencampagne is een mix van middelen ingezet om de scholen (primaire doelgroep) te stimuleren meer aan veiligheidsbeleid te doen en ze daarbij te ondersteunen. Daarnaast werd een aantal middelen ingezet om de secundaire en tertiaire doelgroepen te bereiken. De middelen moeten elkaar aanvullen en versterken.

Map met cd-rom

De map met bijbehorende cd-rom vormde het hart van de campagne. In deze map staat de aanpak van Consument en Veiligheid beschreven die scholen kan helpen bij het opzetten en uitvoeren van structureel veiligheidsbeleid. Gepromoot werd een integrale aanpak van de volgende elementen van veiligheidsbeleid:

- het houden van regelmatige inspecties in en om de school;
- het opstellen en naleven van realistische huisregels;
- het opstellen en oefenen van een ontruimingplan en het controleren van brandveiligheid van de school;
- het registreren van ongelukken en gevaarlijke situaties (bijna ongelukken); en
- het registreren van alle activiteiten voor veiligheid in een jaarlijks veiligheidsverslag.

Naast een theoretisch deel, waarbij de filosofie en de context van de aanpak wordt toegelicht, bevatte de map ook werkmaterialen waar de school meteen mee aan de slag kan; inspectielijsten, leskaarten voor het bespreken van huisregels, een concept ontruimingsplan, suggesties voor het oefenen en evalueren van het ontruimingsplan, een controlelijst voor de brandveiligheid, formulieren voor het registreren van ongelukken en risicovolle situaties, suggesties voor het opstellen van een veiligheidsverslag en een aanvraagformulier voor het veiligheidsvignet.

Met behulp van de cd-rom konden veel werkmaterialen op de computer worden verwerkt. Voor iedere school werd één map gratis beschikbaar gesteld. Meer exemplaren konden scholen bestellen tegen betaling van €25 per stuk.

Posters

Met de map zijn drie gratis posters meegestuurd. Met de posters konden kinderen herinnerd worden aan gemaakte afspraken (huisregels). De onderwerpen op de drie posters waren: het omgaan met gereedschap, het naar de gymzaal gaan en wat te doen als het brandalarm afgaat.

Brochure

In een brochure 'Wij werken aan een school zonder ongelukken' werd kort uitgelegd wat de campagne "Veiligheid op de basisschool" inhield, wat verstaan wordt onder veiligheidsbeleid en hoe de methode "Veiligheid op de basisschool; werken aan een school zonder ongelukken" daarbij een praktisch hulpmiddel kan zijn. Bovendien werd verteld hoe een school de gratis methode kon bestellen. De brochure is naar alle basisscholen gestuurd. In de map en de brochure werd steeds voor actuele- en achtergrondinformatie verwezen naar de website www.veiligheid-op-school.nl.

Veiligheidsvignet

Om te laten zien dat de school zich inspant voor de veiligheid van de kinderen, kon iedereen die werkt met de methode "Veiligheid op de basisschool" in aanmerking komen voor een veiligheidsvignet. De grondslag daarvoor was een zelfevaluatie, waarbij de school aan zes verplichte basiseisen en aan een aantal optionele aanvullende eisen (zeven van de tien) moest voldoen. Consument en Veiligheid controleerde gedurende de campagne de aanvragen en verstrekke de vignetten. Het veiligheidsvignet was een raamsticker met daarop de tekst: 'Wij werken aan een school zonder ongelukken'. Het vignet had een geldigheid van één schooljaar en was gebaseerd op de evaluatie van het schooljaar voorafgaand aan het jaar waarop het vignet verstrekt werd. Aan het vignet kon géén status van een keurmerk ontleend worden. Scholen die het veiligheidsvignet voor de derde keer hebben aangevraagd eind schooljaar 2003-2004 hebben van Consument en Veiligheid als beloning een feestpakket toegestuurd gekregen.

Website

De website www.veiligheid-op-school.nl bevatte achtergrondinformatie over de campagne, het managen van veiligheid op de basisschool en over de methode van Consument en Veiligheid. De modules van de methode waren gratis te downloaden. Ook bevatte de site actuele informatie over de campagne, zoals een lijst van scholen die in het bezit zijn van een veiligheidsvignet en een nieuwsbrief waarin eens per twee maanden een specifiek onderwerp werd behandeld.

Daarnaast was op de site een kostenindicatie te vinden voor de meest voorkomende en meest urgente veiligheidsaanpassingen aan de schoolaccommodatie. Op de website verschenen in totaal 19 nieuwsbrieven die ingingen op specifieke aspecten van veiligheidsbeleid (taken veiligheidscoördinator, brandveiligheid, veiligheid tijdens bewegingsonderwijs, etc.). Verder zijn er gedurende de campagne steeds nieuwe, aanvullende checklists op de site verschenen (checklist schoolreisje, checklist overblijven, checklist schoolplein, etc.). Het intermediair kader is steeds ingelicht over de stand van zaken rondom de campagne met een elektronische nieuwsbrief *Campagnenieuws* genaamd. Deze verscheen op een speciale pagina op de website die alleen door de intermediairs te bezoeken was. Van de nieuwsbrief *Campagnenieuws* zijn er acht verschenen.

De website heeft tijdens de campagne in totaal 157.000 bezoekers gehad. Gemiddeld was dat in 2002 2.216 bezoekers per maand tot gemiddeld 6.587 bezoekers begin 2005. Uit een tussentijds onderzoek van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bleek dat de website goed te vinden was door de doelgroep.

Werkconferenties en themadagen

Gedurende schooljaren 2002 – 2003 en 2003-2004 zijn in totaal 10 symposia georganiseerd over het onderwerp veiligheid op de basisschool. Het doel daarvan was *good practice* te delen, de stand van zaken met betrekking tot (fysieke) veiligheid op de scholen in het algemeen voor het voetlicht te brengen en scholen aanvullende informatie te geven over andere aspecten van veiligheid (verkeer, pesten, internetgebruik, etc.). De invulling van het symposia is met diverse samenwerkingspartners ontwikkeld.

Ondersteuningspunt

Mensen die met de methode Veiligheid op de basisschool aan de slag gaan, konden met vragen over het opzetten en uitvoeren van veiligheidsbeleid terecht bij het ondersteuningspunt van Consument en Veiligheid. Adviezen op maat zijn 1.981 keer gegeven (is totaal van 348 e-mailvragen en 1.633 telefonische vragen).

Training

- Voor de veiligheidscoördinatoren

Onderdeel van de methode is het aanstellen van een veiligheidscoördinator in de school. Voor de beginnende veiligheidscoördinator, de persoon die namens de school de uitvoering van het veiligheidsbeleid coördineert, is een training ontwikkeld van een dagdeel. De trainingen zijn zoveel mogelijk in de eigen regio gegeven. De veiligheidscoördinatoren kregen onder meer uitleg over de opzet van en het werken met de methode, de verdeling van taken en verantwoordelijkheden binnen de school en informatie over ondersteuningsfaciliteiten vanuit Consument en Veiligheid en eventueel de GGD. De training was gratis. Per school konden twee personen deelnemen. In totaal hebben er in 117 trainingen 1.500 scholen tijdens de campagne de training voor veiligheidscoördinator gevolgd.

- *Voor de GGD'en*

Ook voor GGD'en, die aangaven te willen samenwerken met Consument en Veiligheid bij de introductie en invoering van de methode op scholen, werd een gratis training van een dagdeel aangeboden. Primaire doelgroep voor de training waren de sociaal verpleegkundige binnen de jeugdgezondheidszorg of de technische gezondheidszorg van GGD'en. De inhoud van de training was gericht op de adviesfunctie en begeleiding door de GGD van scholen die in hun verzorgingsgebied met de methode aan de slag gaan. Bij alle acht samenwerkings-GGD'en is de training gegeven.

Ronald McDonald Veiligheidsoptreden

Consument en Veiligheid en McDonald's Nederland werken al een tiental jaar samen om kinderen op de basisschool op een leuke wijze onderricht te geven over veiligheid in de privé-sfeer. Tijdens zijn optredens bespreekt de clown Ronald McDonald het onderwerp op een humoristische wijze met de kinderen en maakt hij ze bewust van hun eigen (on)veilige gedrag. Speciaal voor de campagne "Veiligheid op de basisschool" heeft Ronald McDonald een nieuwe show die afgestemd is op de schoolomgeving en het gedrag van kinderen in en om de school. Alleen scholen die de map besteld hadden, konden in aanmerking komen voor een gratis optreden van Ronald McDonald. In totaal zijn er in het kader van de campagne 604 shows gegeven.

3

Resultaten

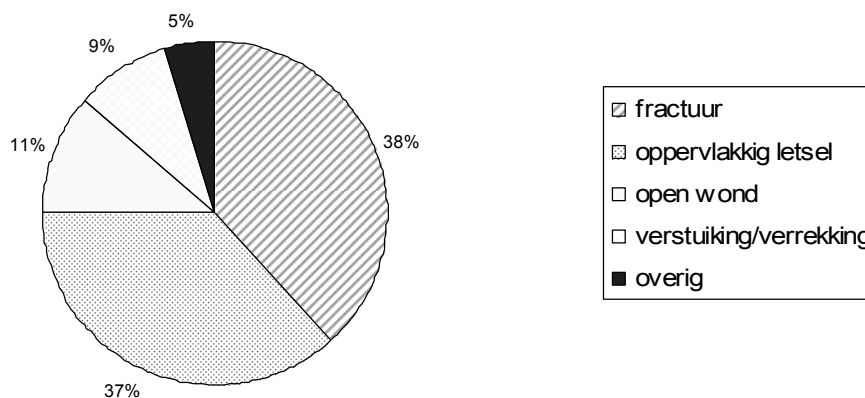
Om de resultaten van de campagne 'Veiligheid op de basisschool' te meten, zijn drie onderzoeken verricht: een meting van de ongevalscijfers in het Letsel Informatie Systeem (LIS), een effectmeting en een procesevaluatie.

3.1

Letselreductie

Bij de start van de campagne werden er jaarlijks gemiddeld 19.000 kinderen van 4 tot en met 12 jaar behandeld op de SEH-afdeling van een ziekenhuis na letsel te hebben opgelopen op school. Dit blijkt uit de LIS-cijfers over de periode 1997-1999. Gemeten over 1998-2003 is dit aantal gedaald naar gemiddeld 17.000 ongevallen per jaar. Dit is 15% van alle privé- en sportongevallen van kinderen in de basisschoolleeftijd (120.000 in totaal). Vier van de tien letsels (38%, gelijk gebleven) is een fractuur, en één van de tien kinderen (11%, gelijk gebleven) wordt behandeld aan een open wond. Tweederde van de leerlingen is behandeld na valpartijen van hoogte (speel- of gymtoestel, trap of hek) en gelijkvloers (struikelen en uitglijden en ergens tegen aan botsen). Een tweede oorzaak die regelmatig voorkomt, is een beknelling van ledematen tussen de deuren in het gebouw. Een klein deel van de kinderen (4%, gelijk gebleven) wordt jaarlijks na behandeling op een SEH-afdeling opgenomen in het ziekenhuis. In absolute aantallen is dat 750 kinderen.

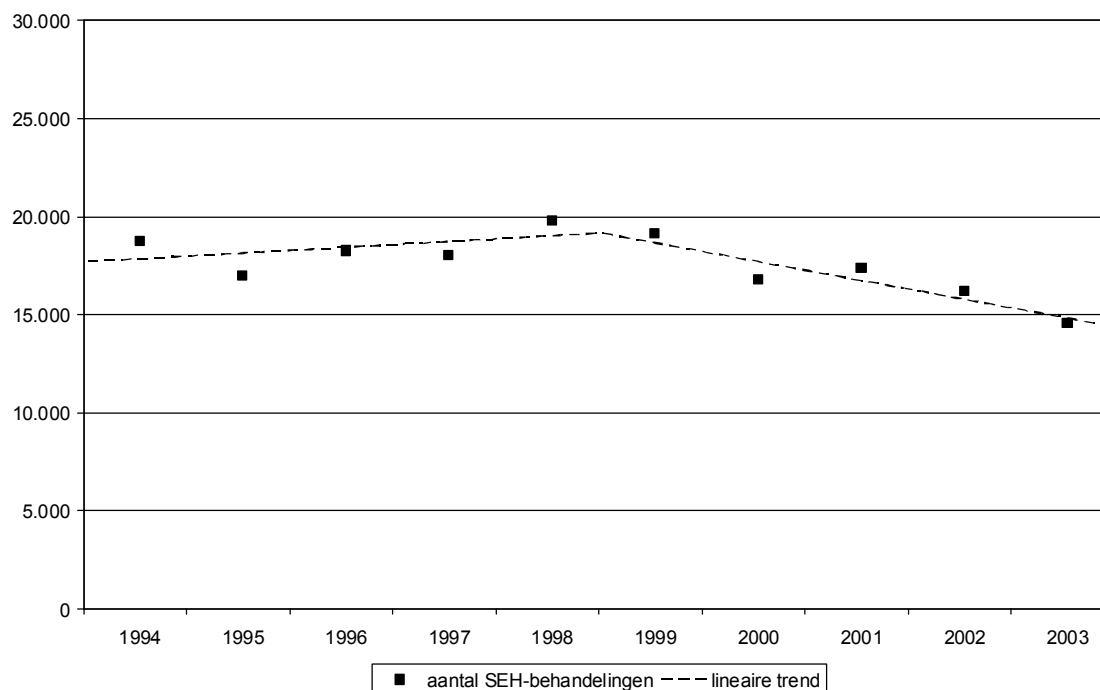
Figuur 3.1 Ongevallen op de basisschool: opgelopen letsel

Meer dan de helft van de leerlingen loopt letsel op aan de bovenste ledematen zoals pols of vinger. Een kwart van de letsels is aan de onderste ledematen, bijvoorbeeld de voet of enkel. Ongevallen in het schoolgebouw en (in mindere mate) op het schoolplein leiden relatief vaak tot hoofdletsel. Tijdens bewegingsonderwijs lopen leerlingen vaak letsel op aan de onderste ledematen. Na een ongeval op het schoolplein is het letsel vaak een polsfractuur.

De trendanalyse geeft aan dat in de periode 1999-2003 het aantal SEH-behandelingen na een ongeval op de basisschool significant gedaald is met 25 procent. Dit getal is gebaseerd op een trendanalyse met lineaire regressie van maandgetallen. De voorlopige cijfers van 2004 geven geen uitsluitsel over een verdere daling van het aantal ongevallen. Het aantal SEH-behandelingen in 2004 na een ongeval op de basisschool of tijdens bewegingsonderwijs wordt op basis van een voorlopige schatter geraamd tussen de 16.000 en 17.000. In figuur 2 staat een overzicht van het aantal ongevallen per jaar.

Figuur 3.2 Aantal SEH-behandelingen per jaar na een ongeval op de basisschool of tijdens bewegingsonderwijs

Bron: Letsel Informatie Systeem 1994-2003, Consument en Veiligheid

3.2

Effectevaluatie

De 1-meting is uitgevoerd onder 300 basisschooldirecteuren (van zowel scholen die wel, als scholen die niet met de methode werken of hebben gewerkt). Het doel van deze 1-meting is inzicht te krijgen in de stand van zaken met betrekking tot het (fysieke) veiligheidsbeleid en activiteiten hieromtrent op basisscholen. Uit de vergelijking van de resultaten van de 1-meting met die van de 0-meting komt het volgende naar voren.

- In de 1-meting wordt door 43,2% van de respondenten aangegeven dat zij bekend zijn met de methodiek "Veiligheid op de basisschool".
- Uit de voormeting blijkt dat scholen gemiddeld 4,2 activiteiten uitvoeren op het gebied van fysieke veiligheid. Uit de nameting blijkt dat scholen gemiddeld 5,4 activiteiten uitvoeren op het gebied van fysieke veiligheid. Met behulp van een vergelijkingstoets is gebleken dat dit verschil niet op toeval berust maar significant is.
- Na koppelen van voor en nameting blijkt dat 57.1% van de scholen meer activiteiten op het gebied van veiligheid uitvoert.
- In de 1-meting geven 19,2% van de respondenten aan dat zij structureel werken met de methodiek "Veiligheid op de basisschool".

Resultaten vergelijkingstoets hele groep

Deze zijn gebaseerd op een vergelijking tussen alle scholen uit de voormeting met alle scholen uit de nameting. Hierdoor kan niet gezegd worden dat deze verschillen door de campagne/interventie komen. De resultaten geven de trend weer die zich voordoet op scholen. Uit de 1-meting blijkt (in vergelijking met de 0-meting) het volgende:

- Er zijn meer scholen waar iemand zich bezig houdt met fysieke veiligheid (91,6% in 2001: 99,7% in 2004).
- Er zijn meer bedrijfshulpverleners op scholen (in 2001 had 51,3% van de scholen meer dan 3 hulpverleners, in 2004 was dat 71,4%).
- Meer scholen zijn bekend met de RI&E (79,2% in 2001: 91,7% in 2001).
- Meer scholen hebben een RI&E uitgevoerd (77,7% in 2001: 95,2% in 2004).
- Meer scholen hebben een ontruimingsplan (92,3% in 2001: 98,7% in 2004).
- Het ontruimingsplan wordt vaker geoefend op scholen (meer scholen oefenen vaker dan 1x per jaar: 27,6% in 2001: 49,7% in 2004) .
- Ongevallen worden vaker geregistreerd op scholen (53,9% in 2001: 78,7% in 2004).
- Ouders worden vaker geïnformeerd over de (bijna) ongevallen op scholen (62,4% in 2001: 76,3% in 2004).
- Het is minder lang geleden is dat er renovatiewerk aan de scholen gedaan is (0 tot 3 jaar geleden: 45,7% in 2001: 63% in 2004).
- Scholen hebben minder geld nodig voor veiligheid (minder dan € 25.000: 50,4% in 2001: 59,4% in 2004).

- Scholen geven een hoger rapportcijfer aan de inspanningen die worden verricht op het gebied van fysieke veiligheid (7 in 2001: 7,4 in 2004).
- Scholen geven een hoger rapportcijfer aan de fysieke staat van de school (7 in 2001: 7,3 in 2004).
- Scholen voeren meer activiteiten uit op het gebied van fysieke veiligheid (gemiddeld 4,2 in 2001: gemiddeld 5,4 in 2004).
- Scholen communiceren naar meer partijen over veiligheid (gemiddeld 4,7 partijen in 2001: gemiddeld 5,8 in 2004).
- Scholen gebruiken meer methodieken bij het uitvoeren van het arbobeleid (gemiddeld 1,7 in 2001: gemiddeld 2 in 2004).
- Scholen kennen meer hulpmiddelen/methodieken om arbobeleid uit te voeren (gemiddeld 0,4 in 2001: gemiddeld 0,7 in 2004).
- Er staan meer veiligheidgerelateerde onderwerpen vastgelegd in huisregels (gemiddeld 7,3 in 2001: gemiddeld 8,1 in 2004).
- Scholen communiceren naar meer partijen over deze huisregels (gemiddeld 3 in 2001: gemiddeld 3,5 in 2004).

Resultaten van vergelijkingstoetsen tussen scholen die de methode “Veiligheid op de basisschool” gebruiken en scholen die de methode niet gebruiken, deze effecten kunnen met redelijke zekerheid** worden toegeschreven aan de campagne/interventie:

- Scholen die de methode “Veiligheid op de basisschool” gebruiken registreren vaker ongevalcijfers (93,6%) dan scholen die de methode niet gebruiken (77,4%).
- Scholen die de methode “Veiligheid op de basisschool” gebruiken voeren meer activiteiten uit op het gebied van fysieke veiligheid (5,9) dan scholen die de methode niet gebruiken (5,4).

** De groepen waarmee de toetsen zijn uitgevoerd zijn eigenlijk te klein om dit soort effecten hard vast te kunnen stellen. Door deze kleine groepen kan een deel van het effect alsnog door toeval verklaard worden en niet door de campagne/interventie. Deze kleine groepen kunnen ook de oorzaak zijn van het feit dat er maar bij twee effectmaten significante verschillen zijn gevonden.**

3.3

Procesevaluatie

Aan het begin van de campagne in 2001 zijn alle basisscholen voor het eerst geattendeerd op het bestaan van de methode. In jaarlijkse procesevaluaties is bekeken of de campagne verliep volgens plan of de gestelde campagnedoelen in zicht waren en waar eventueel bijsturing nodig was. Scholen is gevraagd of ze met de methode werken, en zo ja met welke modules. Of ze de website bezoeken of ze de training hebben gevolgd of ze een veiligheidsvignet hebben aangevraagd, etc.

De opeenvolgende procesevaluaties laten zien dat er sprake is van een geslaagde implementatie; in schooljaar 2003-2004 heeft 83 procent van de

scholen de methode aangevraagd, tegen 71 procent in het jaar daarvoor. 42 Procent van de scholen werkt met de methode. We zien dat het gebruik van de modules van de methode gelijk gebleven is; het *veiligheidsverslag* wordt nog steeds het minst gebruikt. *Inspectielijsten*, *ontruimingsplan* en *bijhouden risico's en ongelukken* worden het meest gebruikt. Ook zien we dat de tevredenheid van de gebruikers over de jaren op hetzelfde hoge niveau is gebleven. Bijna iedereen (96 procent) is positief over de kwaliteit van de map: 83 procent spreekt van een goede en 13 procent van een zeer goede inhoudelijke kwaliteit. Een beperkt percentage (4 procent) vindt de map inhoudelijk maar matig.

Procesevaluatie resultaten 2003-2004
- 83% van scholen heeft de map aangevraagd (in 2002-2003: 71%) - 42% van de scholen werkt met de map (in 2002-2003: 40%) - 12% van de scholen heeft de training gevolgd (in 2002-2003: 6%) - 3% van de scholen voert een veiligheidsvignet (in 2002-2003: 1%) - 60% meer bezoekers op de website: gemiddeld 5.036 bezoekers per maand tegen 3.135 in 2002-2003.

Helaas moeten we concluderen dat het veiligheidsvignet niet echt is aangeslagen bij de scholen. Slechts 3 procent van de scholen heeft het vignet ontvangen. Dit terwijl 39 procent van de scholen in procesevaluatie 2003-2004 aangeeft dat het vignet een motivatie voor de school is om structureel aandacht te besteden aan fysieke veiligheid. Tot 1 mei 2005 konden scholen nog een aanvraag voor het vignet 2005-2006 bij ons indienen. Daarna stopt Consument en Veiligheid met de uitreiking van veiligheidsvignetten.

Maar liefst 91 procent van de gebruikers is van plan structureel door te gaan met de methode "Veiligheid op de basisschool". De belangrijkste redenen daarvoor zijn:

- veiligheid is belangrijk;
- de methode is goed; en
- de methode is handig/makkelijk.

Eén derde van de scholen wenst hierbij ondersteund te worden door Consument en Veiligheid in de vorm van het volgen van een training of het stellen van vragen aan een vraagbaak. De training die we de afgelopen jaren aan scholen hebben gegeven, wordt na de campagne overgenomen door drie van de vier ouderorganisaties van ons land. Hun cursusleiders zijn inmiddels door ons getraind tijdens een train-de-trainer dag. Consument en Veiligheid blijft beschikbaar als vraagbaak voor de scholen via de Servicedesk. We willen graag onze functie als landelijk kenniscentrum behouden.

Onderzoek onder intermediairs naar implementatie

Halverwege 2005 loopt de campagne “Veiligheid op de basisschool: werken aan een school zonder ongelukken” af en wordt de ondersteuning van de scholen overgenomen door organisaties in het werkveld (intermediairs). Het verloop van deze overdracht wordt geëvalueerd. De resultaten van deze evaluatie zijn een onderdeel van de procesevaluatie 2004. De organisaties die gevraagd zijn deel te nemen aan het onderzoek waren:

- de samenwerkings-GGD'en;
- de Ouderorganisaties;
- de Besturenorganisaties
- de Brandweer;
- de Pabo Windesheim;
- de gemeente Apeldoorn;
- de AVS;
- de VNG; en
- het Vervangingsfonds.

Alle ondervraagde organisaties zijn in principe (zeer) bereid om bij te dragen aan de implementatie van de methode “Veiligheid op de basisschool”. De redenen die ze hiervoor aandragen verschillen per soort organisatie.

- GGD-en geven aan dat het past bij hun taakstelling (beschermen en bevorderen gezondheid van leerlingen). Ook vanwege het preventieve karakter en omdat scholen zelf verantwoordelijk zijn voor het veiligheidsbeleid.
- De ouderorganisaties hebben aan de wieg van de methode gestaan: de methode is mede op hun aandringen ontstaan en ze zijn betrokken geweest bij de ontwikkeling.
- De besturenorganisaties zien het als hun taak om bestuur en management van scholen zo breed mogelijk te informeren. Informeren over de methode ‘Veiligheid op de basisschool’ hoort hierbij.
- De brandweer is bereid inspanningen te verrichten om scholen brandveiliger te krijgen. De ondervraagde gemeente vindt dat zij moet faciliteren, en geeft aan dat zij zo meer voeling houdt met de problemen op scholen en meer mogelijkheden voor sturing en begrip heeft.
- De VNG is bereid bij te dragen vanwege de betrokkenheid van gemeenten bij de veiligheid op scholen.
- Het Vervangingsfonds geeft aan dat zij bij hun adviesfunctie naar scholen toe de methode zullen aanbevelen.
- De AVS geeft aan dat het in het belang van de schoolleider is dat zijn school veilig is en zal de schoolleiders informeren en mogelijk op de langere termijn de training voor veiligheidscoördinator gaan aanbieden.

Om de werkzaamheden in het kader van de implementatie van Veiligheid op de basisschool te kunnen continueren hebben de verschillende organisaties verschillende zaken nodig. De GGD-en hebben deskundigheid, tijd en geld nodig. Ook noemen zij praktisch materiaal waar de scholen direct mee aan de slag kunnen en acties en projecten om scholen te inspireren. Eén ouderorganisatie

vindt het belangrijk dat haar consulenten voor informatie bij Consument en Veiligheid terecht kunnen. De gemeente zou graag af en toe iets nieuws zien, bijvoorbeeld nieuwe inzichten zodat er een reden is om steeds hernieuwde aandacht aan het onderwerp te geven. Het Vervangingsfonds zou graag informatie krijgen over de voortgang en de AVS wil vooral informatie, protocollen en draaiboeken.

4

Conclusies

In dit hoofdstuk bespreken we de conclusies voor de campagne “Veiligheid op de basisschool: werken aan een school zonder ongelukken”.

4.1

Resultaten op een rij

De algemene doelstelling van de campagne was: leerlingen op scholen in het primair onderwijs lopen minder kans op *ongevallen* die *ernstig letsel* tot gevolg hebben en waarvoor behandeling op de Spoedeisende Hulpafdeling van ziekenhuizen (SEH) nodig is, doordat het management van de school tijdig maatregelen neemt tegen onveilige situaties van de accommodatie en de gebruikers van de school stimuleert tot veilig(er) gedrag.

Minder ongevallen op basisscholen

In de periode 1998-2000 zijn jaarlijks gemiddeld 19.000 leerlingen op een Spoedeisende Hulpafdeling (SEH) van een ziekenhuis behandeld na een ongeval op de basisschool of tijdens bewegingsonderwijs. In de periode 1998-2003 is dit aantal teruggelopen tot gemiddeld 17.000 leerlingen per jaar. Dat zijn 86 kinderen per schooldag. Bovendien is in de periode 1999-2003 sprake van een trenddaling van het aantal ongevallen met 25 procent.

Van de ongevallen op basisscholen vindt zes op de tien plaats in het schoolgebouw of op het schoolplein en vier op de tien tijdens bewegingsonderwijs. In 4 procent van de gevallen is het letsel zo ernstig dat de leerling in het ziekenhuis moet worden opgenomen. Vier van de tien letsels (38 procent) is een fractuur geweest. Tweederde van de leerlingen is behandeld na valpartijen van hoogte (speel- of gymtoestel, trap of hek) en gelijkvloers (struikelen en uitglijden en ergens tegen aan botsen). Een tweede oorzaak die regelmatig voorkomt, is een beknelling van ledematen tussen de deuren in het gebouw.

Veiligheidsmanagement succesvol

In het derde schooljaar dat het project loopt, heeft 83 procent van de scholen de methode “Veiligheid op de basisschool” in bezit en is 42 procent ermee aan de slag gegaan. In de eerste twee schooljaren is gebleken dat scholen een lange voorbereidingstijd nodig hebben om met het project te beginnen. Redenen die scholen hiervoor geven zijn; noodzakelijke interne afstemming, inplannen van capaciteit voor de aanstelling van een veiligheidscoördinator en vaststelling van financiële middelen voor verbeteringen door bijvoorbeeld achterstallig onderhoud. Maar liefst 91 procent van de gebruikers in de laatste procesevaluatie is van plan structureel door te gaan met de methode “Veiligheid op de basisschool”.

In 117 trainingen hebben 1.500 scholen de training voor veiligheidscoördinator gevolgd. Adviezen op maat zijn 1.981 keer gegeven (is totaal van 348 e-mailvragen en 1633 telefonische vragen). De website heeft tijdens de campagne in totaal ruim 157.000 bezoekers gehad. In 2002 waren er gemiddeld 2.216 bezoekers per maand en dit liep op tot gemiddeld 6.587 bezoekers begin 2005.

Voor de start van het project in 2001 is een 1-meting uitgevoerd om inzicht te krijgen in hoe basisscholen omgaan met veiligheid van de accommodatie. In vergelijking met de 0-meting toont de 1-meting van het project in 2004 aan dat 57 procent van de scholen méér activiteiten heeft uitgevoerd om de veiligheid op de school te verbeteren. In 2001 was gebleken dat 25 procent van de scholen nog nooit een Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) had uitgevoerd, terwijl deze bij wet is verplicht. Eind 2004 had 95 procent van de scholen de RI&E uitgevoerd. In 2001 had één op de tien scholen geen ontruimingsplan opgesteld.

Uit de 1-meting blijkt dat in 2004 vrijwel alle scholen over een ontruimingsplan beschikken en dat 82 procent van de scholen dit één keer per jaar of vaker oefent. De resultaten laten tevens zien dat eind 2004 bijna 80 procent van de scholen een ongevallenregistratie bijhoudt, in vergelijking met de helft in 2001.

4.2

Structurele implementatie

Implementatie is pas succesvol wanneer deze duurzaam is. Structurele inbedding van de campagne is de doelstelling die Consument en Veiligheid en het Ministerie van OCW eind schooljaar 2004-2005 wilden bereiken. Om de grote groep scholen die de methode gebruiken te faciliteren en te behouden blijft praktische ondersteuning ook na de campagne nodig. Daartoe zijn diverse organisaties in het werkveld in 2004 benaderd in een branche-inventarisatie. Bekeken is welke organisaties specifieke taken en onderdelen van de campagne zouden kunnen overnemen en hoe zij bij de overdracht ondersteund konden worden. Hieronder een overzicht van de resultaten die behaald zijn. Vermeld dient nog te worden dat er incidenteel vanuit individuele gemeentes en brandweerkorpsen initiatieven ter ondersteuning van basisscholen zijn en worden gegeven. Deze initiatieven staan niet in onderstaand overzicht.

De samenwerkings-GGD'en

De rol van de GGD-en is geringer dan verwacht werd bij het begin van de campagne. Het aantal GGD-en waarmee een samenwerkingsovereenkomst is afgesloten, is lager dan de oorspronkelijke doelstelling. Het gestelde einddoel van 55 procent participatie van GGD'en in de campagne is dus niet gehaald. Uiteindelijk heeft 20 procent geparticipeerd. Uiteindelijk is met 8 GGD'en een samenwerkingsovereenkomst gesloten: GGD Amstelland-de Meerlanden, GGD Amsterdam, GGD Hart voor Brabant, GGD Midden Nederland, GGD Zuidhollandse Eilanden, Hulpverleningsdienst Flevoland, GGD Eemland en GGD Gooi- en

Vechtstreek. Uit de procesevaluaties blijkt dat in de gebieden van de samenwerkings-GGD'en méér mappen en trainingen zijn aangevraagd dan in overige gebieden. De samenwerkings-GGD'en hebben een actieve rol gespeeld in het benaderen van basisscholen en het daar – én in de eigen organisatie – agenderen van het onderwerp fysieke veiligheid. Zij hebben van Consument en Veiligheid tijdens de campagne een financiële vergoeding gekregen per getrainde school in hun regio. De samenwerkings-GGD'en hebben in maart 2005 van Consument en Veiligheid de materialen voor de training voor veiligheidscoördinator aangeboden gekregen. Zo kunnen zij desgewenst ook in de toekomst de scholen in hun regio blijven ondersteunen en adviseren bij het opzetten en uitvoeren van veiligheidsbeleid.

Gedurende campagne hebben de samenwerkings-GGD'en samen met Consument en Veiligheid drie regionale werkconferenties en zeven themamiddagen georganiseerd. De GGD'en zijn over de stand campagne steeds geïnformeerd geweest middels een elektronische nieuwsbrief 'Campagnenieuws' genaamd. GGD'en konden zich opgeven voor deze nieuwsbrief tijdens een workshop speciaal georganiseerd voor GGD'en in januari 2003 in Utrecht. Geleidelijk aan hebben ook andere intermediairs deze nieuwsbrief ontvangen.

De Ouderorganisaties

De ouderorganisaties VOO, LOBO, NKO en OUDERS & COO zijn sinds het begin van de campagne nauw betrokken geweest. Zij zijn het ook geweest die aangestuurd hebben op het opzetten van een campagne ter voorkoming van ongelukken op de basisschool. Via mailings en op conferenties hebben de ouderorganisaties hun achterban ingelicht over de campagne. Samen met Consument en Veiligheid is een 'Handleiding Themabijeenkomst' ontwikkeld. De themabijeenkomst is bedoeld om ouders meer te vertellen over de veiligheid op school en met hen te praten over de rol die zij daarin zouden kunnen spelen. De handleiding is gemaakt voor OR/MR-leden die voorlichting aan ouders willen geven over fysieke veiligheid op school. Maar ook actieve ouders kunnen de map gebruiken om een voorlichtingsbijeenkomst te organiseren. De handleiding bevat onder anderen:

- een compleet draaiboek voor de bijeenkomst;
- een checklist voor de voorbereidingen;
- een kant en klare presentatie;
- veel praktische tips over de opzet van de bijeenkomst; en
- per onderdeel vragen die gesteld kunnen worden om een goede interactie tussen de deelnemers tot stand te brengen.

In 2004 en 2005 hebben drie van de vier ouderorganisaties de training voor veiligheidscoördinator van Consument en Veiligheid overgenomen. Om de overdracht te vergemakkelijken heeft Consument en Veiligheid diverse handleidingen geschreven voor de trainers van de organisaties. Tijdens train-de-trainer bijeenkomsten zijn de opleiders getraind in het geven van de cursussen.

De besturenorganisaties

Schoolbesturen hebben een belangrijke taak wat betreft veiligheid. Zij zijn eindverantwoordelijk voor het veiligheidsbeleid en scheppen de randvoorwaarden (financieel en materieel) voor de schoolleiding om het beleid ook uit te voeren. Daarnaast kunnen schoolbesturen aansprakelijk worden gesteld voor ongelukken die op school gebeuren. Schoolbesturen zijn dus een belangrijke schakel voor het structureel onderhouden van de aandacht die er nu op scholen is voor het veiligheidsbeleid. Consument en Veiligheid wil graag de voorlichting aan schoolbesturen over veiligheidsbeleid blijvend ondersteunen. De landelijke besturenorganisaties zijn hiervoor de belangrijkste intermediaire schakel en kunnen schoolbesturen met behulp van de brochure informeren over veiligheidsbeleid. In de brochure worden schoolbesturen geïnformeerd over hun rol met betrekking tot veiligheidsmanagement en veiligheidsbeleid. De brochure dient als naslagwerk en bevat specifiek voor schoolbesturen interessante thema's waaronder aansprakelijkheid, brandveiligheid en verzekeringen. Het naslagwerk is gemaakt in samenwerking met de Besturenraad, de Bond KBO, Concent, VOS/ABB, VBS en VGS.

De Pabo's

Veiligheidsbeleid is in eerste instantie de verantwoordelijkheid van het schoolbestuur en de schoolleiding. Maar de ervaring leert dat leerkrachten bij de uitvoering van het beleid een grote rol spelen. Verder hebben leraren natuurlijk invloed op het (veilige) gedrag van de kinderen. Het is van belang dat studenten van de lerarenopleiding primair onderwijs kennis kunnen nemen van de methode, omdat zij er in hun toekomstige werkkring mee te maken kunnen krijgen.

In samenwerking met de lerarenopleidingen Windesheim en de Educatieve Faculteit Amsterdam heeft Consument en Veiligheid daarom de module "Veiligheid op de basisschool" ontwikkeld. De module is het najaar van 2004 in een *pilot* aan studenten aangeboden. Met de bevindingen van studenten en docenten is de module verder aangescherpt. De module valt onder de cluster 'Oriëntatie op mens en wereld' van de startbekwaamheden voor leraar primair onderwijs. Meer specifiek valt het onder de startbekwaamheid 'Gezond en redzaam gedrag'. De module is een keuzevak dat 42 uur beslaat, bestaande uit contacturen, praktijkuren en een aantal studie-uren. Desgewenst kan de module uitgebreid worden. Suggesties daarvoor worden in handleiding voor de docent die bij de module hoort gegeven.

Vervangingsfonds

De regioadviseurs van het Vervangingsfonds hebben in 2004 een nieuwsbrief ontvangen die hen kort en bondig informeert over de campagne 'Veiligheid op de basisschool'. Zij komen vaak op scholen en merken mogelijk dat sommige scholen moeite hebben om structureel aandacht te besteden aan veiligheid, terwijl dit noodzakelijk is om een veilige leer- en werkomgeving te creëren en te voldoen aan de Arbo-wetgeving. In de nieuwsbrief staat informatie over hoe basisscholen door de regioadviseurs kunnen worden ondersteund bij het creëren van een veilige

leeromgeving voor de kinderen. Verder wordt onder andere de relatie van de methode tot de Arbo-wet uitgelegd.

Consument en Veiligheid: website en brochure

De website www.veiligheid-op-school.nl kent, sinds de start van de campagne een sterke groei van het aantal bezoekers. De interactieve opzet van de website (checklist, doelgroeponderdelen en nieuwsbrieven) zorgde voor een aanzienlijk aantal gebruikers van de site. De inhoud van de site is gescreend op houdbaarheid en overgezet naar www.veiligheid.nl, de reguliere website van Consument en Veiligheid. Hiermee behoudt Consument en Veiligheid een belangrijke structurele ondersteunings- en kennisbron.

In 2005 is een algemene brochure schoolveiligheid gemaakt waarin ook na de campagne aan scholen wordt uitgelegd hoe de methode werkt. De brochure dient als naslagwerk en bevat informatie over wat veiligheidsbeleid inhoudt, waarom het belangrijk is en hoe een school/ouder/mr-lid het beste aan de slag kan gaan. De nieuwe brochure kan na de overdracht door het werkveld gebruikt worden om scholen te informeren over het project en de ondersteuningsfunctie door het werkveld.

Bijlage 1 Beschrijving van de uitvoering

Voorbereiden campagne november 2000 – oktober 2001:

- Ontwikkelen en produceren van campagnematerialen: introductiebrochure 'Wij werken aan een school zonder ongelukken', map met methode inclusief cd-rom, website www.veiligheid-op-school.nl, veiligheidsvignet 'Wij werken aan een school zonder ongelukken', folder voor Ronald McDonald Veiligheidsoptreden. Dit door een extern bureau in opdracht van Consument en Veiligheid.
- Overleg en afspraken met tertiaire doelgroepen door Consument en Veiligheid.
- O-meting onder doelgroep door extern bureau in opdracht van Consument en Veiligheid.
- Pretest brochure door extern bureau in opdracht van Consument en Veiligheid.
- GGD'en benaderen om mee te werken aan de implementatie van de methode door Consument en Veiligheid.
- Training bemensing ondersteuningspunt Consument en Veiligheid.
- Productie van direct mails naar schooldirectie, schoolbestuur, oudercommissie en medezeggenschapsraad door extern bureau in opdracht van Consument en Veiligheid.
- Ontwikkelen van trainingsopzet voor GGD en veiligheidscoördinator voor school door Consument en Veiligheid.
- Ontwikkelen van criteria voor toekenning van veiligheidsvignet en beoordeling van veiligheidsverslag door Consument en Veiligheid.
- Voorbereiden persbericht en aanbieden persinformatie voor artikelen in vakpers en website Kennisnet onderwijs door Consument en Veiligheid.
- Voorbereiden procesevaluatie door Consument en Veiligheid.
- Afspraken over aantal en over aanpassing inhoud Ronald McDonald Veiligheidsoptreden met McDonald's Nederland door Consument en Veiligheid.

Start van landelijke implementatie 2001 – 2002

- Aftrap campagne op 11 oktober 2001 in bijzijn van Karin Adelmund, staatssecretaris van Onderwijs.
- Uitsturen van persbericht/ redactionele artikelen vakbladen door Consument en Veiligheid.
- Verzenden van eerste direct mail naar schooldirectie, schoolbestuur, medezeggenschapsraad, oudercommissie (brochure 'Wij werken aan een school zonder ongelukken', met begeleidend schrijven en antwoordcoupon) door mailingbureau.
- Nazorg door ondersteuningspunt Consument en Veiligheid naar aanleiding van vragen eerste direct mail.
- Toesturen van één gratis map Veiligheid op de basisschool; werken aan een school zonder ongelukken per school, en eventuele extra mappen tegen betaling,

naar aanleiding van mailing door Consument en Veiligheid. Van de scholen die bestellingen geplaatst hebben, wordt een registratie bijgehouden. Deze registratie wordt ook gebruikt voor de informatievoorziening naar GGD'en.

- Eerste inventarisatie van scholen die zich aanmelden voor training veiligheidscoördinator door Consument en Veiligheid.
- Afronding verkenning onder GGD'en en vastlegging van samenwerking in samenwerkingsovereenkomsten tussen Consument en Veiligheid en GGD'en. Van de deelnemende GGD'en wordt een registratie bijgehouden voor de financiële toekenning die ze krijgen.
- Vaststellen data en locaties voor de uitvoering van trainingen aan GGD'en door Consument en Veiligheid.
- Idem voor de training veiligheidscoördinator aan scholen al dan niet in samenwerking met de samenwerkings-GGD'en.
- Verzorging trainingsprogramma aan GGD'en door Consument en Veiligheid.
- Uitvoering invoering van methode door afzonderlijke scholen.
- Advisering scholen bij de uitvoering van jaarlijkse veiligheidsinspectie, bij de opstelling van begrotingen voor verbeteringen en bij het opstellen van actieplannen door scholen en presentaties van actieplannen door scholen aan derden. Advisering voor deze onderdelen geschiedt via het ondersteuningspunt van Consument en Veiligheid en eventueel door GGD.
- Advisering scholen bij gebruik modules gericht op het gedrag van leerlingen en voor registratie van ongevallen op de school door ondersteuningspunt van Consument en Veiligheid en eventueel GGD.
- Advies over opstellen van jaarlijks veiligheidsverslag door scholen door ondersteuningspunt Consument en Veiligheid en eventueel GGD.
- Organiseren workshop Brandveiligheid en basisscholen op 14 november 2002.
- Genereren van free publicity nationaal en lokaal voor werkwijze scholen door Consument en Veiligheid, scholen zelf en eventueel bij samenwerking door GGD.
- Actualiseren van de website door Consument en Veiligheid.
- Informeren van en draagvlak vergroten bij tertiaire doelgroepen door Consument en Veiligheid.
- Uitvoering van procesevaluatie door Consument en Veiligheid.
- Voorbereidingen treffen voor werkconferentie door Consument en Veiligheid.
- Stappenplan voor schooljaar 2002 – 2003 uitzetten/aanpassen en voorbereidingen treffen voor nieuw campagnejaar.

Implementatie 2002 – 2003

- 4 september 2002: uitreiking eerste veiligheidsvignet door Maria van der Hoeven, minister van Onderwijs.
- Beoordeling aanvraag veiligheidsvignet en veiligheidsverslag van school voor verlening veiligheidsvignet 2002 – 2003 door Consument en Veiligheid.
- Toesturen veiligheidsvignet en scholenlijst op website aanvullen door Consument en Veiligheid.
- Organiseren GGD workshop in 21 januari 2003.
- Nieuwe GGD'en werven door Consument en Veiligheid (mogelijkheden: persoonlijke gesprekken, expertmeeting, mailing).

- Samenwerking met GGD'en evalueren in persoonlijke gesprekken.
- Nieuwe scholen werven, bijvoorbeeld door een nieuwe mailing met daarin opgenomen resultaten van implementatie onder scholen in vorig schooljaar (samenvatting evaluatie) door Consument en Veiligheid.
- Mailing ontwikkelen en versturen door Consument en Veiligheid.
- Nazorg n.a.v. mailing (materialen toezenden, advisering door ondersteuningspunt Consument en Veiligheid)
- Verzorging trainingsprogramma aan GGD'en door Consument en Veiligheid.
- Verzorging trainingsprogramma veiligheidscoördinator aan scholen door Consument en Veiligheid. Bij convenant of intentieverklaring eventueel samen met de GGD.
- Voorbereiding van werkconferentie "Verder met veiligheid" door Consument en Veiligheid.
- Uitnodigingen versturen voor werkconferentie door Consument en Veiligheid.
- Uitvoeren van werkconferenties.
- Opstellen persbericht met resultaten ongevalcijfers en resultaten evaluatie schooljaar 2001 – 2002 door Consument en Veiligheid.
- Schrijven en aanleveren artikelen voor vakpers over de resultaten van het schooljaar 2001 – 2002 en nieuwste ongevalcijfers door Consument en Veiligheid en samenwerkende GGD'en en eventueel samen met scholen.
- Actualiseren van de website door Consument en Veiligheid.
- Informeren van en draagvlak vergroten bij tertiaire doelgroepen door Consument en Veiligheid.
- Uitvoering van procesevaluatie door Consument en Veiligheid.
- Stappenplan voor schooljaar 2003 – 2004 uitzetten/aanpassen en voorbereidingen treffen voor nieuw campagnejaar.
- Enquête gehouden onder ouderraden en medezeggenschapsraden.
- Ontwikkeling OR/MR gedeelte op website www.veiligheid-op-school.nl.

Implementatie 2003 – 2004

- Beoordeling aanvraag veiligheidsvignet en veiligheidsverslag van school voor verlening veiligheidsvignet 2003 – 2004 door Consument en Veiligheid.
- Toesturen veiligheidsvignet en scholenlijst op website aanvullen door Consument en Veiligheid.
- Uitvoeren branche-inventarisatie ten behoeve van structurele implementatie.
- Organiseren twee extra werkconferenties "Verder met veiligheid".
- Themamiddagen organiseren samen met samenwerkingsGGD-en en gemeente Apeldoorn.
- Nieuwe scholen werven, bijvoorbeeld door een nieuwe mailing met daarin opgenomen resultaten van implementatie onder scholen in vorig schooljaar (samenvatting evaluatie) door Consument en Veiligheid.
- Nazorg n.a.v. mailing (materialen toezenden, advisering door ondersteuningspunt Consument en Veiligheid)
- Verzorging trainingsprogramma veiligheidscoördinator aan scholen door Consument en Veiligheid. Bij convenant of intentieverklaring eventueel samen met de GGD.

- Evaluatie samenwerking met GGD'en.
- Ontwikkelen checklist voor GGD'en waarmee zij een school kunnen nalopen op veiligheid.
- Ontwikkeling informatieblad over campagne voor GGD'en.
- Houden interviewronde Actieprogramma Brandveiligheid op de basisschool.
- Organiseren expertmeeting Brandveiligheid op de basisschool.
- Deelname aan congressen en workshops georganiseerd door samenwerkingspartners.
- Mailing ontwikkelen en versturen naar scholen "3 stappen naar goed veiligheidsbeleid".
- Ontwikkeling interactieve checklist "Veiligheidsbeleid" voor www.veiligheid-op-school.nl
- Verzorgen branche-inventarisatie met het oog op structurele verankering campagne.
- Benaderen van alle intermediairs uit branche-inventarisatie.
- Ontwikkeling Handleiding Themabijeenkomst voor OR/MR-leden.
- Ontwikkeling mailing voor ouderorganisaties over Handleiding Themabijeenkomst.

Implementatie 2004 – 2005

- Beoordeling aanvraag veiligheidsvignet en veiligheidsverslag van school voor verlening veiligheidsvignet 2003 – 2004 door Consument en Veiligheid.
- Toesturen veiligheidsvignet en scholenlijst op website aanvullen door Consument en Veiligheid.
- Toesturen feestpakket naar alle scholen die vignet voor de derde keer hebben gekregen.
- Verzorging trainingsprogramma veiligheidscoördinator aan scholen door Consument en Veiligheid. Bij convenant of intentieverklaring eventueel samen met de GGD.
- Themamiddagen organiseren samen met samenwerkingsGGD-en en gemeente Apeldoorn.
- Ontwikkelen module voor lerarenopleiding basisonderwijs.
- Uitvoering van procesevaluatie door Consument en Veiligheid.
- Ontwikkelen 40 vragen over brandveiligheid in samenwerking met 21 organisaties.
- Schrijven en aanleveren artikelen voor vakpers over de resultaten van het schooljaar 2002 – 2003 en nieuwste ongevalcijfers door Consument en Veiligheid en samenwerkende GGD-en en eventueel samen met scholen.
- Actualiseren van de website www.veiligheid-op-school.nl door Consument en Veiligheid en overzetting van de informatie naar www.veiligheid.nl.
- Ontwikkelen materialen voor intermediairs die de training voor veiligheidscoördinator over willen nemen.
- Train-de-trainer bijeenkomsten verzorgen voor ouderorganisaties.
- Deelname aan congressen en workshops georganiseerd door samenwerkingspartners.
- Ontwikkelen module voor lerarenopleiding basisonderwijs in samenwerking met de Educatieve Faculteit Amsterdam en de Pabo Windesheim.

- Informeren van en draagvlak vergroten bij tertiaire doelgroepen door Consument en Veiligheid.
- Uitvoeren van effectevaluatie door extern bureau in opdracht van Consument en Veiligheid (1-meting).
- Ontwikkelen van een algemene brochure over schoolveiligheid voor alle basisscholen (inclusief pretest brochure).
- Ontwikkelen van een brochure over schoolveiligheid voor de schoolbesturen.
- Vervaardigen eindrapportage campagne.
- Organiseren afsluiting campagne op 9 juni 2005 in bijzijn van mevrouw M.J.A. van der Hoeven, minister van Onderwijs.